

Analysis of Information Seeking Behavior of Faculty Members of Allameh Tabataba'i University based on Belkin Episode Model

¹ Melika Khorramshokouh*, ²Esmat Momeni, ³Seyed Mahdi Taheri

¹ M.A in Library and Information Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
melikakhorramshokouh@gmail.com

² Associate Professor, Library and Information Science Dept, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
momeni.esmat@yahoo.com

² Associate Professor, Library and Information Science Dept, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran
taherismster@gmail.com

Abstract

The current research was conducted with the aim of explaining the information-seeking behavior of Allameh Tabataba'i University faculty members based on Belkin Episode Model. In terms of nature, it was of practical type and was done with survey-analytical method. The research community consisted of 562 academic faculty members of Allameh Tabataba'i University, and the research sample consisted of 226 people who were selected by stratified random method. The tool used to collect data was a semi-structured questionnaire. The collected data were analyzed using spss software. The findings of the research showed that faculty members used the keywords and key phrases suggested by internal and external databases "on average"; The specialized terms searched in internal and external databases have "moderately" helped to meet the information needs of faculty members; The user interface environment of the internal and external databases, in terms of the display method and type of resources, is in "moderate" agreement with the preferences of the faculty members, and the keywords and key phrases searched by the faculty members with the content of the retrieved resources, as well as the capabilities designed in The search system of internal and external databases is "moderately" compatible with advanced exploration tools. As a result, it seems that the suggested keywords and key phrases of databases, the user interface of databases and the features of the database search system should be more user-oriented to help solve the information needs of faculty members.

Keywords: Information Seeking Behavior, Belkin Episode Model, Faculty Members, Allameh Tabataba'i University, Databases, Information Needs.

تحلیل رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی بر اساس مدل رویدادی بلکین

ملیکا خرمشکوه*^۱، عصمت مؤمنی^۲، سید مهدی طاهری^۳

^۱ کارشناس ارشد، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

melikahorramshokouh@gmail.com

^۲ دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

momeni.esmat@yahoo.com

^۳ دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

taherismster@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر، با هدف تبیین رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی بر اساس مدل رویدادی بلکین انجام شد. از لحاظ ماهیت، از نوع کاربردی بود و با روش پیمایشی - تحلیلی انجام گرفت. جامعه پژوهش را اعضای هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی شامل ۵۶۲ نفر و نمونه پژوهش را ۲۲۶ نفر تشکیل دادند که با روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. ابزار مورد استفاده برای گردآوری داده‌ها پرسشنامه نیمه‌ساختاریافته بود. داده‌های گردآوری شده به کمک نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد که اعضای هیئت علمی از کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی پیشنهادی پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی «در حد متوسط» استفاده داشته‌اند؛ اصطلاحات تخصصی مورد جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی، «در حد متوسط» به رفع نیاز اطلاعاتی اعضای هیئت علمی کمک کرده است؛ محیط رابط کاربر پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی، از لحاظ شیوه نمایش و نوع منابع با اولویت‌های اعضای هیئت علمی «در حد متوسط» همخوانی داشته است و کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی مورد جست‌وجوی اعضای هیئت علمی با محتوای منابع بازیابی شده و همچنین قابلیت‌های طراحی شده در نظام جست‌وجوی پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی، «در حد متوسط» با ابزارهای پیشرفته کاوش همخوانی داشته است. در نتیجه، به نظر می‌رسد کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی پیشنهادی پایگاه‌های اطلاعاتی، رابط کاربری پایگاه‌های اطلاعاتی و امکانات نظام جست‌وجوی پایگاه‌های اطلاعاتی باید کاربرمحورتر بوده تا به حل نیاز اطلاعاتی اعضای هیئت علمی کمک نماید.

کلمات کلیدی

رفتار اطلاع‌جویی، مدل رویدادی بلکین، اعضای هیئت علمی، دانشگاه علامه طباطبائی، پایگاه اطلاعاتی، نیاز اطلاعاتی.

بنابراین شناسایی نیازهای اطلاعاتی این گروه می‌تواند در روند گزینش نوع منابع اطلاعاتی راهگشا باشد.

۱- مقدمه

به‌منظور پاسخ‌دهی صحیح به نیازهای اطلاعاتی اعضای هیئت علمی نیز باید به کسب شناخت نسبت به رفتارهای اطلاع‌جویی آن‌ها کوشید. با بهره‌گیری از این شناخت، سریع‌تر می‌توان رضایت آن‌ها را جلب نمود. اعضای هیئت علمی تحت تأثیر عوامل مختلف، از منابع اطلاعاتی گوناگونی برای کسب اطلاعات بهره می‌گیرند و از آنجایی که افق‌های اطلاعاتی متفاوتی

یکی از اهداف اصلی هر دانشگاه ارتقای کیفیت خدمات آموزشی و پژوهشی است که ارتقای سطح دانش اعضای هیئت علمی بر این امر اثرگذار است. اعضای هیئت علمی نقش کلیدی در توسعه علمی کشور دارند و از جمله کسانی هستند که باید به اطلاعات روزآمد در زمینه تخصص‌شان دسترسی داشته باشند،

۲- مطالب اصلی

جست‌وجوی گسترده در ادبیات موجود نشان داده است که چنین نوع مطالعه‌ای در اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های ایران یا خارج از کشور انجام نشده است. این مطالعه قطعاً به بهبود خدمات اطلاعاتی در دانشگاه‌ها برای ارتقا و توسعه مهارت‌های اطلاع‌جویی در بین استادان و ارتقای کیفیت تدریس و پژوهش آن‌ها کمک خواهد کرد. در ادامه به پژوهش‌هایی که در سال‌های گذشته انجام شده است؛ اشاره می‌شود.

۲-۱- پیشینه پژوهش در داخل کشور

خطیبی، مظفری و کشاورز [۲] در پژوهشی به «فرایند اطلاع‌جویی اینترنتی: مطالعه اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بردسیر» پرداختند که با توجه به حجم فراوان اطلاعات موجود در اینترنت و نتایج فراوانی که هر جست‌وجو خواهد داشت، دو فعالیت ارزیابی نتایج و فرموله‌بندی و اجرا، بیش از بقیه به کار گرفته می‌شود و اعضای هیئت علمی بیشتر وقت خود را به این دو مرحله اختصاص می‌دهند. از این‌رو حضور میانجی‌های انسانی از جمله میانجی‌هایی که با نیازهای اطلاعاتی کاربران آشنا بوده و در جست‌وجو و استخراج اطلاعات تبحر کافی دارند. اعضای هیئت علمی در این مراحل مشکلات بیشتری به لحاظ روانی، کاربردی و مهارتی دارند و در نحوه جست‌وجو با کمبودهایی مواجه هستند.

کیانی خوزستانی، نیکنام و پیشوایی [۵] «رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی بزد» را مورد بررسی قرار دادند. در این پژوهش مشخص شد که ارتقا کیفیت تدریس، مهم‌ترین انگیزه و هدف از جست‌وجوی اطلاعات و پس از آن روزآمدسازی اطلاعات بیان شده است. در مجموع، رفتار اطلاع‌یابی جامعه موردپژوهش در سطح مطلوبی نبود.

سهیلی، ولی‌پور و زارع [۴] پژوهشی انجام دادند و در آن به «بررسی جنبه‌های چهارگانه رفتار اطلاعاتی اعضای هیئت علمی دانشگاه رازی در مواجهه با منابع اطلاعاتی پیوسته» پرداختند. نتایج نشان داد که مهم‌ترین عامل مؤثر بر رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی افزایش میزان علاقه به موضوع پژوهش همزمان با یافتن موضوع خاص‌تر است. به عبارت دیگر زمانی که اعضای هیئت علمی دارای موضوع اخص، دقیق و واضح هستند؛ علاقه بیشتری را به موضوع موردنظر نشان داده و بهتر می‌توانند به جست‌وجوی اطلاعات بپردازند. مهم‌ترین موانع رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی سردرگمی در انتخاب روش جست‌وجوی اطلاعات (ساده، پیشرفته و...)، سردرگمی در تعیین منابع اطلاعاتی و سرعت پایین اینترنت بود.

معصومی‌راد [۶] در پژوهشی، «تأثیر رفتار اطلاع‌یابی بر عملکرد پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه گیلان» را مورد بررسی قرار داد و به این نتیجه دست یافت که مهارت اطلاع‌یابی بیش از ۵۰ درصد از اعضای هیئت علمی دانشگاه گیلان در سطح کم، ۳۸ درصد در سطح متوسط، ۱۲ درصد در سطح زیاد است. عملکرد پژوهشی ۲۸/۸ درصد اعضای هیئت علمی در سطح ضعیف، ۶۵/۵ درصد در سطح متوسط، ۵/۶ درصد در سطح خوب است. همچنین آموزش مهارت اطلاع‌یابی و میزان استفاده از امکانات اطلاع‌یابی بر عملکرد پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه گیلان تأثیر دارد.

دارند؛ در نتیجه رفتارهای متفاوتی را از خود بروز می‌دهند. یکی از مدل‌هایی که به کمک آن می‌توان رفتار اطلاع‌جویی^۱ اعضای هیئت علمی را مورد بررسی قرار داد، مدل رویدادی بلکین^۲ است. این مدل فرایندهای شناختی پژوهشگر را در فرایند جست‌وجو مورد بررسی قرار می‌دهد.

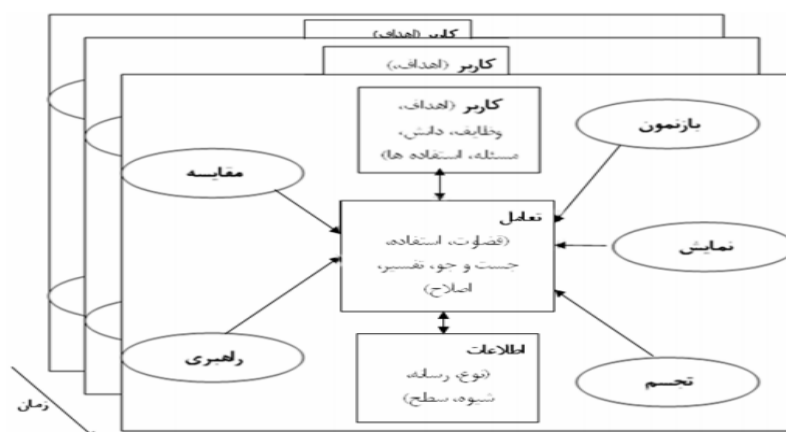
مدل بلکین بر این فرضیه استوار است که نیاز به اطلاعات نتیجه «ناهمگونی در وضعیت علمی» یک فرد است. چون افراد نمی‌توانند خلاهای اطلاعاتی خود را به آسانی بیان کنند، پرسش‌هایی که طبق درخواست آن‌ها به نظام اطلاعاتی ارجاع می‌شود، نمی‌تواند گویای نیاز اطلاعاتی^۳ آن‌ها باشد. برای حل این مشکل بلکین توجه خود را بر عبارت بیان مسئله متمرکز می‌کند- یعنی عبارتی که افراد برای توصیف چگونگی پیدایش نیاز اطلاعاتی از آن استفاده می‌کنند. بلکین زمینه و عناصر موقعیتی نیاز اطلاعاتی را در نظر داشته و معتقد است که پی بردن به موقعیت کاربر، کلید حل معماست و برای فهمیدن اینکه کاربر چگونه مسئله خود را بیان می‌کند، از رویکرد شناختی سود می‌برد [۳:ص ۲۱۲].

با توجه به شکل (۱) اهمیت مدل بلکین در رویدادی بودن آن بود. چراکه در هر نقطه، نوع متفاوتی از رفتار اطلاع‌جویی در حال وقوع است که به هدف، وظایف، دانش، مسئله اصلی کاربر و به آنچه در آن نقطه اتفاق افتاده، بستگی دارد. طبق این مدل و براساس ۵ فرایند آن (بازنمون، مقایسه، نمایش، تجسم و راهبری)، شکافی که در شکل‌گیری دانش کاربر وجود دارد و منجر به ایجاد نیاز اطلاعاتی و درنهایت مسئله کاربر می‌شود؛ مشخص می‌گردد [۹]. با تجزیه و تحلیل علایق اعضای هیئت علمی از طریق مدل بلکین (قسمت کاربر) می‌توان برای تحلیل پروفایل آن‌ها و تطبیق اطلاعات و اطلاع‌رسانی به اعضای هیئت علمی و کمک به اصلاح و بهبود درخواست جست‌وجوی آن‌ها بهره گرفت.

چنانچه اهداف، وظایف، موقعیت و مسئله اعضای هیئت علمی برایشان روشن نباشد و به دنبال آن ناهمگونی در وضعیت دانشی آن‌ها ایجاد گردد، به‌منظور شناسایی و تأمین نیازهای اطلاعاتی اعضای هیئت علمی، تحلیل رفتار اطلاع‌جویی آن‌ها ضرورت پیدا می‌کند. با آگاهی از رفتار اطلاع‌جویی بروز داده شده‌ی اعضای هیئت علمی بر اساس مدل رویدادی بلکین می‌توان انواع تعاملات اعضای هیئت علمی، موقعیت‌ها، بافت‌ها و اهدافی که آن‌ها را به سوی این تعاملات سوق می‌دهد، چگونگی تأثیر ماهیت اشیاء اطلاعاتی که اعضای هیئت علمی با آن‌ها در تعامل هستند بر ماهیت تعامل و وضعیت الگوی ذهنی آن‌ها را تبیین نمود و بر اساس این تبیین، جست‌وجوی اطلاعات منسجم‌تر و خدمات اطلاعاتی باکیفیت‌تر ارائه خواهد شد.

بر این اساس، پژوهش حاضر در پاسخ به این پرسش انجام شده است که رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی براساس فرایندهای مدل رویدادی بلکین (بازنمون، مقایسه، مشاهده، تجسم و راهبری) چگونه است؟

ادامه‌ی مقاله به صورت زیر سازماندهی شده است: در بخش دوم مروری از کارهای انجام شده در زمینه تحلیل رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی خواهیم داشت. در بخش سوم روش انجام پژوهش و در بخش چهارم تحلیل یافته‌های مربوطه ارائه خواهد شد. درنهایت نتیجه‌گیری و پیشنهادهایی برای پژوهش‌های آتی در بخش پنجم بیان می‌شود.

شکل (۱): مدل رویدادی بلکین [7]

همچنان برای استفاده ابزارهای جدید ذهنی باز و پذیرنده دارند، اما اغلب مطمئن نیستند که کدام رفتارها، منابع یا استراتژی‌ها در جست‌وجوی اطلاعات بهتر عمل می‌کند. این مطالعه به شناسایی و برآوردن نیازهای اطلاعاتی شیمیدانان کمک می‌کند.

پاتریک بایل و ادوارد آسانته^۶ [8] پژوهشی با عنوان «رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی در یک محیط فناوری اطلاعات و ارتباطات: مطالعه دانشگاه فنی کوفوریدوا» انجام دادند. این مطالعه نشان داد که هدف اصلی اعضای هیئت علمی از جست‌وجوی منابع الکترونیکی، تهیه یادداشت‌های آموزشی و نوشتن مقالات پژوهشی برای ارائه و انتشار بود. این مطالعه همچنین نشان داد که فقدان آگاهی، مهارت‌های جست‌وجوی ناکافی و کمبود زمان نیز محدودیت‌هایی هستند که بر دسترسی به منابع الکترونیکی تأثیر منفی می‌گذارند.

ایان گوردن و همکاران^۷ [11] در پژوهشی با عنوان «رفتارهای اطلاع‌جویی، نگرش‌ها و انتخاب‌های ریاضی‌دانان دانشگاهی» متوجه شدند که اقلیتی از محققان ریاضی‌دان (۱۲/۵ درصد) در جهت نیازهای اطلاعاتی‌شان احساس به‌روز بودن دارند. ریاضی‌دانان اذعان کردند که برای جست‌وجوی مؤثر، ارزیابی و خواندن مقالات علمی موردعلاقه، مقالات بسیاری وجود دارد، اما وقت آن‌ها کافی نیست. همچنین تصدیق کردند که در برابر استراتژی‌ها و فناوری‌هایی که می‌تواند آن‌ها را بروزتر نماید، ذهنی باز و پذیرنده دارند.

هیئت‌های کامادا و همکاران^۸ [13] پژوهشی با هدف «درک رفتار اطلاع‌جویی استادان، کارکنان و دانشجویان دانشکده داروسازی: راهکارهایی برای بهبود خدمات» انجام دادند. پاسخ‌های مصاحبه تأیید می‌کند که کاربران اغلب در جست‌وجو احساس راحتی می‌کنند، اما برخی از آن‌ها ممکن است مهارت‌های جست‌وجوی کافی نداشته باشند. کسانی که با کتابدار آشنا هستند، بیشتر از کتابدار کمک می‌گیرند. کتابدار می‌تواند در زمینه‌هایی مانند انتخاب پایگاه‌های داده مرتبط و مدیریت مؤثر اطلاعات، کمک نماید.

دینادهایلو^۹ [10] در پژوهشی به بررسی «رفتار اطلاع‌جویی دیجیتالی اعضای هیئت علمی مهندسی در ناحیه رایبالاسیما هند» پرداخت. یافته‌ها حاکی از آن بود که بیش از نیمی از اعضای هیئت علمی در هنگام جست‌وجو با مشکل مواجه هستند و در دسترس نبودن منابع موردنیاز را مشکل اصلی دانستند.

اعظمی، فتاحی و پریخ [۱] در پژوهشی با عنوان «نظریه معنابخشی و کاربرد آن در پشتیبانی از رفتار اطلاع‌جویی کاربران در محیط رابط کاربر پایگاه‌های اطلاعاتی» دریافتند که پشتیبانی محیط رابط پایگاه‌های اطلاعاتی از رفتار اطلاع‌جویی کاربران در سطح مطلوبی است. محیط رابط کنونی پایگاه‌های اطلاعاتی موردبررسی (ابسکو، پروکوئست، ساینس دایرکت) نه تنها از رفتار اطلاع‌جویی کاربران (دانشجویان و اعضای هیئت علمی) پشتیبانی می‌کند، بلکه آن‌ها را در موقعیت‌های دشوار، پیچیده و ابهام‌زا همراهی می‌نماید. راهبردهای الگوی معنابخشی دروین در بازطراحی و ارتقا این محیط‌ها می‌تواند مؤثر واقع گردد.

مؤمنی [۷] در پژوهش خود با عنوان «تبیین فلسفی توانایی‌های شناختی کاربر در رفتارهای اطلاعاتی بازیابی تعاملی اطلاعات بر اساس تجرد مثالی انسان» نشان داد که وجه مشترک سه الگوی رفتار اطلاعاتی اعم از بلکین؛ اینگورسن، و ساراسویک در بازیابی تعاملی اطلاعات، توانایی‌های شناختی کاربر است. با تبیین توانایی‌های شناختی کاربر در بازیابی تعاملی اطلاعات، کنش متقابل سه جانبه رفتار، محیط، و افراد درک می‌شود و منجر به هدایت کنش‌ها و تفسیر روشن رفتارهای اطلاعاتی اعم از رفتار اطلاعاتی، رفتار اطلاع‌یابی، رفتار اطلاع‌جویی و رفتار استفاده از اطلاعات می‌گردد.

۲-۲- پیشینه پژوهش در خارج از کشور

پراکش، کوریاکاس و نیرمالا^۴ [14] به بررسی «رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی مؤسسه وی‌ال‌بی» پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که هدف اصلی جامعه موردپژوهش از مراجعه به کتابخانه، آمادگی برای فعالیت‌های آموزشی، به‌روزکردن دانش، پژوهش، توسعه و درنهایت راهنمایی دانشجویان است و مهم‌ترین مشکلات اعضای هیئت علمی در دستیابی به اطلاعات، کمبود وقت، کمبود منابع، نداشتن مهارت در جست‌وجو، عدم توانایی در انتخاب منابع مناسب برای اطلاع‌یابی و عدم آگاهی نسبت به منابع کتابخانه ذکر شده بود.

ایان دی. گوردون و همکاران^۵ [12] در پژوهشی با عنوان «رفتارهای اطلاع‌جویی، نگرش‌ها و انتخاب‌های شیمیدانان دانشگاهی» به این نتیجه دست یافتند که تعداد قابل‌توجهی از شیمیدانان (۳۵/۵ درصد) نشان دادند که ناموفق بودند و می‌توانستند در حفظ جریان اطلاعات بهتر عمل کنند. از دیدگان شیمی‌دانان، اطلاعات بسیار زیاد است و زمان کافی وجود ندارد. شیمیدانان

۳- روش شناسی پژوهش

شده، کمتر همخوانی دارد؛ به نظر می‌رسد برای تطابق بیشتر کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی مورد جست‌وجو با پاسخ‌هایی که اعضای هیئت علمی دریافت می‌کنند، از اصطلاحات تخصصی مصطلح استفاده گردد تا محتوای منابع مورد جست‌وجو مطابق با نیاز اطلاعاتی اعضای هیئت علمی بازبایی گردد. براساس فرایند راهبری امکانات و قابلیت‌های طراحی شده در نظام جست‌وجو پایگاه‌های اطلاعاتی، کمتر با ابزارهای پیشرفته کاوش همخوانی دارد؛ به نظر می‌رسد قابلیت‌ها و امکانات نظام جست‌وجوی پایگاه‌های اطلاعاتی برای کاربران به منظور جست‌وجوهای مفهومی (ترادف و جز آن) باید کاربرمحورتر طراحی گردد تا به حل نیاز اطلاعاتی آنان کمک نماید.

۵- نتیجه‌گیری

برای متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی، مطالعه در مورد نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌جویی کاربران به‌منظور ارائه خدمات اطلاعاتی مؤثر از اهمیت بسزایی برخوردار است. بدین جهت در پژوهش حاضر، به‌منظور تجزیه و تحلیل رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی از فرایندهای مدل رویدادی بلکین (بازنمون، مقایسه، نمایش، تجسم و راهبری) بهره گرفته شد و علایق و نیازهای اطلاعاتی اعضای هیئت علمی از طریق بخش «کاربر» در مدل بلکین مورد بررسی قرار گرفت.

در مقایسه با یافته‌های پژوهش‌های پیشینی که رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی را در سطح مطلوبی ارزیابی نکرده‌اند (خطیبی و همکاران [۲]، کیانی خوزستانی و همکاران [۵]، معصومی‌راد [۶]، ایان گوردن و همکاران [۱۱] و [۱۲]، پاتریک بایل و ادوارد آسانته [8] و دینادهاپالو [10]) نتایج پژوهش حاضر دستاورد مشابهی را نشان می‌دهد. اما در مقایسه با یافته‌های پژوهش اعظمی و همکاران [۱] که نشان دادند پشتیبانی محیط رابط پایگاه‌های اطلاعاتی از رفتار اطلاع‌جویی کاربران در سطح مطلوبی است، و همچنین پژوهش هیتوشی کامادا و همکاران [۱۳] که مشخص نمود اغلب اعضای هیئت علمی در جست‌وجو احساس راحتی می‌کنند و تنها برخی از آن‌ها مهارت‌های جست‌وجوی کافی ندارند؛ بیانگر نتایج متفاوتی است. بر مبنای یافته‌های پیشینه‌ها، مهم‌ترین موانع اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی نیز کمبود وقت، مهارت‌های جست‌وجوی ناکافی، عدم توانایی در انتخاب منابع مناسب، فقدان آگاهی و در دسترس نبودن منابع موردنیاز است (سهیلی، ولی‌پور و زارع [۴]، پراکاش، کوریاکاس و نیرمالا [۱۴]، ایان گوردن و همکاران [۱۱] و [۱۲]، پاتریک بایل و ادوارد آسانته [8] و دینادهاپالو [10]).

یافته‌های پژوهش حاضر بیانگر آن بود که رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی در «سطح متوسط» است و با حد مطلوب فاصله دارد. بر پایه رویکرد شناختی مدل رویدادی بلکین، شکافی که در شکل‌گیری دانش اعضای هیئت علمی وجود دارد و منجر به ایجاد نیاز اطلاعاتی و درنهایت مسئله آن‌ها می‌شود؛ مشخص گردید و انواع تعاملات اعضای هیئت علمی، موقعیت‌ها، بافت‌ها و اهدافی که آن‌ها را به سوی این تعاملات سوق داده، چگونگی تأثیر ماهیت اشیاء اطلاعاتی که اعضای هیئت علمی با آن‌ها در تعامل هستند بر ماهیت تعامل و وضعیت الگوی ذهنی آن‌ها تبیین شد. بر پایه یافته‌های این پژوهش، اعضای هیئت علمی از کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی پیشنهادی پایگاه‌های اطلاعاتی در بسط و پالایش درخواست جست‌وجوی خود استفاده کمی دارند؛ اصطلاحات

پژوهش حاضر از نوع کاربردی است زیرا نتایج آن به شناسایی و تبیین الگوهای ذهنی، نیازهای اطلاعاتی اعضای هیئت علمی و اخذ تصمیم‌های بهتر کمک می‌کند. این پژوهش با روش پیمایشی - تحلیلی صورت پذیرفت.

جامعه مورد مطالعه، اعضای هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی شامل ۵۶۲ نفر بود. این جامعه آماری به دلیل دارا بودن ویژگی‌های لازم از نظر مسئله، اهداف پژوهش و در دسترس بودن محقق انتخاب شده است. نمونه این پژوهش، مطابق با جدول کرجسی و مورگان از ۲۲۶ نفر از اعضای هیئت دانشگاه علامه طباطبائی تشکیل شده بود. روش نمونه‌گیری این پژوهش نیز تصادفی طبقه‌ای انتخاب شد. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه نیمه ساختاریافته مشتمل بر ۲۵ گویه استفاده شد. پرسشنامه توسط ۲۲۱ نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی در طی دو ماه تکمیل شد. داده‌ها نیز با نرم‌افزار اس. پی. اس. اس نیز مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. روایی این ابزار مورد تأیید صاحب‌نظران موضوعی قرار گرفت. پایایی ابزار نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ ۰/۹۰ محاسبه شد.

۴- تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر، به‌منظور تجزیه و تحلیل نیاز اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی از فرایندهای مدل رویدادی بلکین (بازنمون، مقایسه، نمایش، تجسم و راهبری) بهره گرفته شد. فرایندهای مدل بلکین در جدول (۱) به‌صورت گویه‌های مشخص آورده شده است.

یافته‌ها نشان داد که براساس فرایند بازنمون، اعضای هیئت علمی از کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی پیشنهادی پایگاه‌های اطلاعاتی در بسط و پالایش درخواست جست‌وجوی خود استفاده کمی دارند؛ بنابراین به نظر می‌رسد کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی پیشنهادی پایگاه‌های اطلاعاتی باید کاربرمحورتر بوده تا نیاز اطلاعاتی اعضای هیئت علمی را به سمت بهبود طراحی راهبرد جست‌وجوی مناسب هدایت نماید.

بر پایه‌ی فرایند مقایسه، اصطلاحات تخصصی مورد جست‌وجو در پایگاه‌های اطلاعاتی، کمتر به رفع نیاز اطلاعاتی اعضای هیئت علمی کمک می‌کند و در این راستا، برای انطباق بیشتر بین اصطلاحات تخصصی مورد جست‌وجو با نتایج حاصل از پایگاه‌های اطلاعاتی، بهتر است اعضای هیئت علمی اصطلاحات تخصصی مورد استفاده خود در فرایند جست‌وجو را از اصطلاحنامه‌های موضوعی در زمینه تخصصی خود انتخاب نمایند تا نیازهای اطلاعاتی آن‌ها بهتر تأمین گردد.

با توجه به فرایند نمایش، محیط رابط کاربر پایگاه‌های اطلاعاتی (مانند طرح ظاهری، الگوی گرافیکی، تصاویر، پنجره‌ها و منوها، طراحی ابعاد، رنگ‌ها و جز آنها)، کمتر از لحاظ شیوه نمایش و نوع منابع با اولویت‌های تعیین شده اعضای هیئت علمی همخوانی دارد. به‌منظور ارتقای رابط کاربری پایگاه‌های اطلاعاتی و بهبود تجربه کاربری؛ طرح ظاهری پایگاه‌های اطلاعاتی باید کاربرمحورتر طراحی گردد تا بر الهام‌بخشی و معنابخشی اعضای هیئت علمی تأثیرگذار بوده و به تجربه کاربری آن‌ها کمک نماید.

بر مبنای فرایند تجسم، کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی مورد جست‌وجو توسط اعضای هیئت علمی با اصطلاحات موجود در فراداده یا محتوای منابع بازبایی

جدول (۱): توزیع فراوانی و پراکندگی گویه‌های پژوهش با توجه به پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی

پایگاه‌های خارجی		پایگاه‌های داخلی		گویه‌ها	
انحراف میانگین استاندارد	انحراف میانگین استاندارد	انحراف میانگین استاندارد	انحراف میانگین استاندارد		
۰/۵۵	۲/۶۰	۰/۶۵	۲/۲۱	کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی پیشنهادی پایگاه‌های اطلاعاتی، به چه میزان با نیاز اطلاعاتی شما همخوانی دارد؟	۱
۰/۶۵	۲/۵۰	۰/۷۲	۲/۲۰	کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی پیشنهادی پایگاه‌های اطلاعاتی، چقدر برای جستجوی شما کاربرپذیر است؟	۲
۰/۶۲	۲/۴۵	۰/۷۳	۲/۱۳	کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی پیشنهادی پایگاه‌های اطلاعاتی، به چه میزان شما را به سمت جستجوی مناسب هدایت می‌کند؟	۳
۰/۶۰	۲/۴۹	۰/۶۹	۲/۲۳	کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی پیشنهادی پایگاه‌های اطلاعاتی، چقدر با دانش و تجربیات شما منطبق است؟	۴
۰/۶۲	۲/۴۸	۲/۱۸	۲/۳۴	کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی پیشنهادی پایگاه‌های اطلاعاتی، به چه میزان در بسط و پالایش جستجو مورد استفاده شما قرار می‌گیرد؟	۵
۰/۵۹	۲/۵۳	۰/۷۲	۲/۱۹	چه میزان همخوانی بین اصطلاحات تخصصی مورد جستجو با نتایج حاصل از جستجو، شما را به اهدافتان می‌رساند؟	۶
۰/۵۶	۲/۶۰	۰/۶۸	۲/۲۴	میزان ارتباط بین اصطلاحات تخصصی مورد جستجو، با نتایج حاصل از جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی چقدر است؟	۷
۰/۵۹	۲/۵۴	۰/۷۰	۲/۲۳	بین اصطلاحات تخصصی مورد جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی با نیاز اطلاعاتی شما چقدر ارتباط وجود دارد؟	۸
۰/۶۳	۲/۳۹	۰/۶۹	۲/۱۱	چقدر بین نتایج حاصل از اصطلاحات تخصصی مورد جستجو با نتایج حاصل از اصطلاحات پیشنهادی پایگاه‌های اطلاعاتی همخوانی وجود دارد؟	۹
۰/۶۲	۲/۴۸	۰/۷۳	۲/۲۳	چه میزان به استفاده از اصطلاحات پیشنهادی پایگاه‌های اطلاعاتی (بر مبنای مرتبط بودن نتایج حاصل از آنها) در جستجوی خود تمایل دارید؟	۱۰
۰/۶۶	۲/۴۲	۰/۷۲	۲/۰۴	میزان کاربردپذیری (سهولت استفاده) محیط رابط کاربر پایگاه‌های اطلاعاتی هدف (نظیر طرح ظاهری، الگوی گرافیکی، تصاویر، پنجره‌ها و منوها، طراحی ابعاد، رنگ‌ها و جز آنها) چقدر است؟	۱۱
۰/۷۱	۲/۳۱	۰/۷۴	۲/۰۱	محیط رابط کاربر پایگاه‌های اطلاعاتی (مانند طرح ظاهری، الگوی گرافیکی، تصاویر، پنجره‌ها و منوها، طراحی ابعاد، رنگ‌ها و جز آنها) چقدر با طرحواره‌های پیشین (دانش و درک اولیه) شما همخوانی دارد؟	۱۲
۰/۷۵	۲/۱۶	۰/۷۵	۱/۹۱	محیط رابط کاربر پایگاه‌های اطلاعاتی (مانند طرح ظاهری، الگوی گرافیکی، تصاویر، پنجره‌ها و منوها، طراحی ابعاد، رنگ‌ها و جز آنها) به چه میزان بر الهام‌بخشی و معنا بخشی شما تاثیر گذار بوده است؟	۱۳
۰/۶۹	۲/۴۲	۰/۷۴	۲/۱۴	نتایج حاصل از جستجوهای جدید، چقدر با موارد انتخاب شده در نتایج حاصل از جستجوهای پیشین شما مرتبط بوده است؟ (بر اساس تجربه کاربری)	۱۴
۰/۶۸	۲/۳۲	۰/۷۱	۱/۹۶	به چه میزان نتایج جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی، از لحاظ شیوه نمایش و نوع منابع با اولویت‌های (preferences) شما همخوانی دارند؟ (شخصی سازی نتایج)	۱۵
۰/۵۸	۲/۴۴	۰/۶۵	۲/۱۷	میزان ارتباط میان کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی مورد جستجو با نتایج بازایی شده در پایگاه‌های اطلاعاتی چقدر است؟	۱۶
۰/۶۷	۲/۳۳	۰/۷۶	۱/۹۳	بر اساس نتایج حاصل از جستجو، به چه میزان پایگاه‌های اطلاعاتی از جستجوهای مفهومی (بازایی نتایج مشابه) پشتیبانی کرده‌اند؟	۱۷
۰/۶۰	۲/۳۹	۰/۶۳	۲/۰۴	میزان همخوانی کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی مورد جستجو با اصطلاحات موجود در محتوای منابع جستجو شده را چگونه ارزیابی می‌کنید؟ همخوانی دقیق وجود دارد؟	۱۸
۰/۶۴	۲/۴۳	۰/۷۲	۲/۰۸	به چه میزان در نتایج حاصل از جستجو، منابع اصلی مرتبط با نیاز اطلاعاتی خود را مشاهده کردید؟	۱۹
۰/۶۰	۲/۳۹	۰/۶۶	۲/۱۱	میزان تطابق اصطلاحات استفاده شده برای توصیف محتوای موضوعی منابع در پایگاه‌های اطلاعاتی با اصطلاحات مورد استفاده شما برای جستجو، چقدر بوده است؟	۲۰
۰/۵۹	۲/۵۴	۰/۶۸	۲/۱۴	قابلیت جستجو و مرور در پایگاه‌های اطلاعاتی برای تأمین نیازهای اطلاعاتی، به چه میزان مناسب است؟	۲۱
۰/۶۱	۲/۵۲	۰/۷۱	۲/۱۹	به نظر شما، امکانات طراحی شده در نظام جستجوی پایگاه‌های اطلاعاتی، چقدر برای کاربران کاربرپذیر است؟	۲۲
۰/۶۸	۲/۴۱	۰/۷۱	۱/۹۹	تنوع امکانات نظام جستجوی پایگاه‌های اطلاعاتی در سطوح ساده، پیشرفته و خبره، به چه میزان با ابزارهای پیشرفته جستجو همخوانی دارد؟	۲۳
۰/۶۸	۲/۳۸	۰/۷۶	۱/۹۵	آیا امکان جستجوی منابع از طریق انواع نقاط دسترسی (نظیر پدیدآورنده، عنوان، موضوع، قالب ذخیره سازی) یا پالایش منابع از طریق انواع عملگرهای جستجو (AND, OR, NOT)، مناسب است؟	۲۴
۰/۶۲	۲/۴۰	۰/۷۰	۲/۰۱	قابلیت‌های مرور منابع اطلاعاتی (در قالب الفبایی و سلسله مراتبی) به چه میزان متناسب با نیازها و رفتارهای اطلاعاتی جامعه کاربران طراحی شده‌اند؟	۲۵

فرآیند بازآموزی

فرآیند مقایسه

فرآیند نمایش

فرآیند تصمیم

فرآیند راهبری

اطلاعات» است که با راهنمایی دکتر عصمت مؤمنی و مشاوره‌ی دکتر سید مهدی طاهری در دانشگاه علامه طباطبائی انجام شده است. از مساعدت اعضای هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی برای گردآوری داده‌های این پژوهش نیز قدردانی می‌شود.

مراجع

- [۱] اعظمی؛ محمد؛ فتاحی، رحمت الله؛ پریخ، مه‌ری نظریه معنابخشی و کاربرد آن در پشتیبانی از رفتار اطلاع‌جویی کاربران در محیط رابط کاربر پایگاه‌های اطلاعاتی، کتابداری و اطلاع‌رسانی، (۱)۶، ۲۵-۴۷، ۱۳۹۵.
- [۲] خلیلی، وحید؛ مظفری، رستم؛ کشاورز، حمید، فرایند اطلاع‌جویی اینترنتی: مطالعه اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بردسیر، کتابداری و اطلاع‌رسانی، (۴)۱۲، ۹۷-۱۲۲، ۱۳۸۸.
- [۳] داورپناه، محمدرضا، ارتباط علمی: نیاز اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌یابی، تهران، نشر دبیرش، ۱۳۹۵.
- [۴] سهیلی، فرامرز؛ ولی‌پور، فرخ لقاء؛ زارع، امین، بررسی جنبه‌های چهارگانه رفتار اطلاعاتی اعضای هیئت علمی دانشگاه رازی در مواجهه با منابع اطلاعاتی پیوسته، مدیریت اطلاعات و دانش‌شناسی، (۲)۱، ۵۷-۷۴، ۱۳۸۱.
- [۵] کیانی خوزستانی، حسن؛ نیکنام، مهرداد؛ پیشوایی، فاطمه، رفتار اطلاع‌یابی اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی یزد، مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، (۴)۲۳، ۱۲۰-۱۳۴، ۱۳۹۱.
- [۶] معصومی راد؛ رضا، تأثیر رفتار اطلاع‌یابی بر عملکرد پژوهشی اعضای هیئت علمی دانشگاه گیلان، مطالعات فرهنگ - ارتباطات، (۳۳)۱۷، ۱۷۲-۲۸۹، ۱۳۹۵.
- [۷] مؤمنی؛ عصمت، تبیین فلسفی توانایی‌های شناختی کاربر در رفتارهای اطلاعاتی بازیابی تعاملی اطلاعات بر اساس تجرد مثالی انسان، مطالعات کتابداری و علم اطلاعات، آماده انتشار، ۱۴۰۰.
- [8] Baayel, Patrick and Asante, Edward, "Faculty's Information Seeking Behavior in an ICT Environment: A Study of Koforidua Technical University", *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 2019.
- [9] Belkin Nikolas J., "Intelligent Information Retrieval: Whose Intelligence?", ISI, pp.1-6, 1996.
- [10] Deenadhayalu, B., "Digital Information Seeking Behaviour of Engineering Faculty Members in Rayalaseema Region of A.P., India-A Study" (2021). *Library Philosophy and Practice (e-journal)*. 5925. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/5925>.
- [11] Ian D. Gordon , Brian D. Cameron , Debbie Chaves & Rebecca Hutchinson, "Information Seeking Behaviors, Attitudes, and Choices of Academic Mathematicians, Science & Technology Libraries", Vol. 39, No. 3, 2020.
- [12] Ian D. Gordon, Patricia Meindl, Michael White, "Information Seeking Behaviors, Attitudes, and Choices of Academic Chemists", *Science & Technology Libraries*, Vol. 37, No. 2, 2018.
- [13] Kamada, Hitoshi., Martin, Jennifer R., Slack, Marion K., Kramer, Sandra S., "Understanding the information-seeking behavior of pharmacy college faculty, staff, and students: implications for improving embedded librarian services", *Science & Technology Libraries*, Vol. 109, No. 2, 286-294, 2021.
- [14] Prakash, S. Jeya; Kuriakose, K. Rajesh; Nirmala, P. J., "Information Seeking Behaviour and Use Pattern of Faculty

تخصصی مورد جست‌وجوی اعضای هیئت علمی در پایگاه‌های اطلاعاتی، کمتر به رفع نیاز اطلاعاتی آن‌ها کمک می‌کند و با اصطلاحات موجود در فراداده یا محتوای منابع بازیابی شده، کمتر همخوانی دارد؛ محیط رابط کاربر پایگاه‌های اطلاعاتی از لحاظ شیوه نمایش و نوع منابع کمتر با اولویت‌های تعیین شده اعضای هیئت علمی همخوانی دارد و قابلیت‌های مرور منابع اطلاعاتی کمتر متناسب با نیازها و رفتارهای اطلاعاتی اعضای هیئت علمی طراحی شده‌اند. در این راستا، طراحی کاربرمحورتر طرح ظاهری پایگاه‌های اطلاعاتی، کلیدواژه‌ها و عبارات کلیدی پیشنهادی پایگاه‌های اطلاعاتی و قابلیت‌ها و امکانات نظام جست‌وجوی پایگاه‌های اطلاعاتی برای کاربران به منظور جست‌وجوهای مفهومی و همچنین استفاده اعضای هیئت علمی از اصطلاحنامه‌های موضوعی به‌منظور بهره‌گیری از اصطلاحات مصطلح تخصصی در راستای بازیابی منابع اطلاعاتی منطبق با نیاز اطلاعاتی خود راهکارهای مناسبی به نظر می‌رسد.

اعضای هیئت علمی در صورتی که بخواهند دانش نو تولید نمایند، ناگزیرند که رفتار اطلاع‌جویی مناسب و مؤثری داشته باشند. بدیهی است چنانچه اعضای هیئت علمی در شناسایی نیازهای اطلاعاتی خود، دستیابی به منابع اطلاعاتی با ارزیابی و بهره‌گیری بهینه از آن‌ها بتوانند موفق‌تر عمل نمایند، نتایج پژوهش آن‌ها از موفقیت بیشتری برخوردار خواهد بود و بر دانش موجود خواهد افزود. بر همین مبنا، تبیین رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی می‌تواند در نوع خدماتی که یک مرکز ارائه‌دهنده خدمات اطلاعاتی ارائه می‌نماید؛ مورد استفاده قرار گیرد و منابع، شیوه‌های دسترسی به آن‌ها، کارگزاران و غیره را تحت تأثیر قرار دهد. درک و تحلیل رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی با تجزیه و تحلیل نیازهای اطلاعاتی آن‌ها، به مشاوران اطلاعاتی کمک می‌کند تا خدمات اطلاعاتی را متناسب با نیازهای اطلاعاتی این گروه طراحی و از تدریس و پژوهش آن‌ها حمایت کنند و درک آن‌ها را در یک محیط اطلاعاتی پویا تغییر دهد. مشاوران اطلاعاتی به‌عنوان متخصصان اطلاعات، می‌توانند به اعضای هیئت علمی کمک نمایند تا رفتار اطلاع‌جویی خود را بهبود بخشند و انواع اطلاعات موردنیاز خود را بیابند.

به طور کلی، به نظر می‌رسد با وجود اهمیتی که درک نیازهای اطلاعاتی و رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی در ارائه خدمات اطلاعاتی شخصی سازی شده دارد؛ تاکنون پژوهشی در داخل و خارج از کشور به تبیین رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی بر اساس مدل رویدادی بلکین نپرداخته است. لذا پژوهش حاضر نوآوری خاص خود را دارد.

پیشنهادهایی که در این حوزه برای پژوهش‌های آتی می‌توان در نظر گرفت شامل: تحلیل رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی با استفاده از نظریه‌های شناختی دیگر نظیر ساراسویک، اینگورسن؛ مطالعه رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی بر اساس تحلیل لاگ؛ تحلیل رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی با توجه به رابط کاربری در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی؛ تحلیل رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی با توجه به تجربه کاربری در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی است.

سپاسگزاری

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد ملیکا خرمشکوه با عنوان «تحلیل رفتار اطلاع‌جویی اعضای هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی براساس مدل رویدادی بلکین برای استفاده در خدمات اشاعه‌گزینی

زیر نویس ها

Members of V.L.B Group of Institutions: A Study", International Journal of Information Dissemination and Technology, Vol. 3, No. 1, 67-70, 2013.

⁶ Baayel, Patrick & Asante, Edward

⁷ Ian D. Gordo et.al

⁸ Hitoshi Kamad et.al

⁹ B.Deenadhayaku

¹ Information Seeking Behavior

² Belkin Episode Model

³ Information Needs

⁴ Prakash, Kuriakose & Nirmala

⁵ Ian D. Gordon et.al